La pràctica de fer figures amb el mineral salí és una antiga tradició local, els orígens de la qual es remunten, si més no, abans del segle XVI. En si mateixa és una manifestació més dels múltiples usos donats a la sal, que en el cas de Cardona arrenca des del neolític mitjà, això és, ara fa més de 6.500 anys. El primer mestre artesà de renom conegut és el vilatà Josep Quadreny, que vers el 1680 ja ens apareix com a obrador de sal. Els registres de la hisenda comunal d'aquesta època ens permeten constatar com els consellers del Comú li encarregaven peces de sal per obsequiar les personalitats que visitaven la vila. La seva activitat artística es va perllongar fins al 1713, any de la seva mort.

Després li seguiren els mestres Miquel Bertran (fill del pintor local Miquel Bertran) i Antoni Reig. Aquesta tradició, però, va tenir el seu veritable impulsor modern en la persona de mossèn Joan Riba i Fígols, prevere i capellà castrense del castell i caserna de Cardona. Home inquiet amb vocació intel·lectual, va fer del salí i el seu mineral l'obra de la seva vida des de la primera visita feta a la sal l'any 1831. Nou anys després, el 1840, els salons de la seva casa en el número 2 de la plaça de la Fira ja acollien una rica col·lecció de sal i altres minerals, fòssils, botànica, arqueologia i documentació històrica, oberta a la visita del públic sota el nom de Museo de Sal Gema de Cardona. Les primeres peces de sal exposades aquí eren el resultat dels treballs del propi mossèn Riba i dels seus amics i col·laboradors, Joan Cutrina i Antoni Viñas, ambdós fusters locals.

En el anys següents la col·lecció va ser enriquida amb obres dels escultors barcelonins Lluís Vermell, àlies El Peregrino Español, Joan Grau i Josep Suñol, així com del florentí Bautista Pietra-Santa. L'any 1861, el museu era reformat fins a ocupar dues plantes de la casa segons una distribució que es reflecteix en el catàleg publicat aleshores amb més de 65 pàgines impreses. L'existència d'aquest museu es va perllongar fins al dia de la seva mort esdevinguda l'1 d'agost de 1973, a l'edat de 68 anys. Aleshores el llibre de firmes del museu recollia el nombre de 13.536 visitants, entre els quals destaquen personatges com el metge Marià Cubí, Pasqual Madoz, Víctor Balaguer, Josep de Palau, Antoni Brusi o Lluís Rigalt, entre d'altres autoritats civils i eclesiàstiques.

Les vicissituds viscudes pel museu després de la mort del seu fundador fins a acabar en el Seminari del bisbat de Solsona a mans del seu bisbe (anys 1898-1900) van fer que la tradició d'obrar figures de sal restés, a la darreria del segle XIX i començament del següent, a mans de la família Viñas per passar després a Josep Arnau. Durant més de cinquanta anys, ell primer i després la seva filla Montserrat treballaren la sal fins a reunir un crescut nombre d'obres que tot seguit podreu contemplar.

En darrer terme, l'artesania de la sal ha rebut en l'actualitat un nou impuls de mans del mestre Joan Ruiz González que ostenta el títol de mestratge en la manufactura de figures de sal per concessió feta el 24 de novembre de 1997 pel Departament d'Indústria, Comerç i Turisme.

1

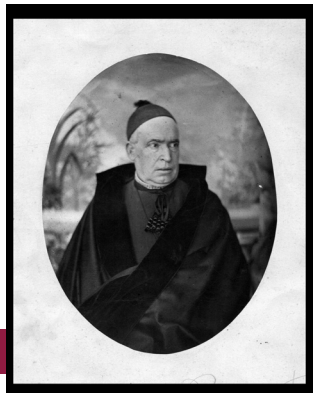
2

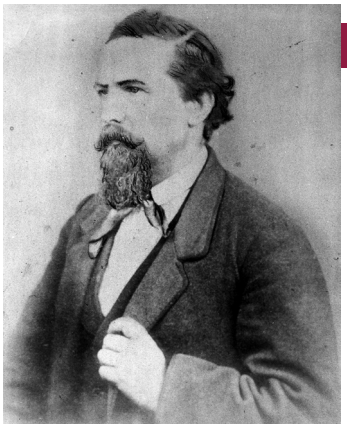
3

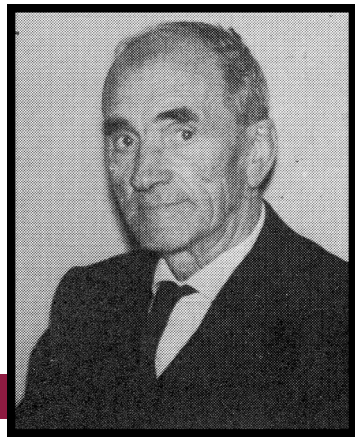
4

5

6

Figura 1- Els treballadors del salí en el tall de la sal vers el 1720.

Figura 2- mossèn Joan Riba i Fígols (La Selva (Navès, Solsonès), 1805 - † Cardona, 1873).

Figura 3- Joan Cutrina i Garriga (Barcelona, 1825 - † Cardona 1888).

Figura 4- Josep Arnau i Ratera (Cardona, 1889 - † 1971).

Figura 5- Ramona Arnau i Grané (Cardona, 1931 - † 1988).

Figura 6- Joan Ruiz González (Encinas Reales, Còrdova, 1946), en el seu obrador.

Podi 1- Entre les moltes peces encarregades pels consellers a Josep Quadreny hem de destacar la gran pedra de sal amb les armes de Portugal que fou lliurada com a obsequi a l'ambaixador português arran de la seva estada a Cardona l'any 1712 com a aliat dels catalans en la guerra de Successió. El valor de la peça fou de 22 lliures barceloneses, una xifra gens menyspreable per a l'època (reproducció feta per Joan Ruiz).

Podi 2- Guia del museu de sal gemma de Joan Riba, segon l'edició de 1861, i d'altres publicacions relatives a la seva col·lecció.
Podi 3- Llonganisses, botifarres i altres embotits treballats per Josep Arnau.
Podi 4- Pedra de sal amb l'antic escut municipal de Cardona d'època noucentista, obrada per Montserrat Arnau.
Podi 5- La vida en la sal, obra de Joan Ruiz.

Entre les peces més difícils treballades pels escultors de Cardona s'hi trobaven les manetes de sal blanca. Segons la tradició, aquestes manetes eren emprades per les famílies locals i foranes per ungir els nadons el dia del seu bateig en substitució de la sal molta, dins una pràctica l'origen de la qual es perd en el temps. Recordem sinó el versicle 16-4 d'Ezequiel, on se'ns diu:

«I pel que fa al teu naixement, el dia en què vas néixer no fou tallat el teu cordó umbilical, ni vas ser rentada amb aigua per higiene.
No vas ser fregada amb sal, ni embolcallada amb bolquers».

Aquest text relatiu a la ciutat de Jerusalem ens assenyala el significat de purificació atribuït a la sal pels pobles de l'antic Orient mitjà dins dels múltiples significats que adopta en l'Antic Testament (aliment/aliança i càstig/maledicció).
Un valor aquest en relació amb els nadons que també va ser adoptat a l'antiguitat per d'altres pobles europeus com ara els arumans de Macedònia.
I que en el cas de Cardona s'ha preservat en la tradició representada per aquestes manetes de sal.

«ditas montanyas y pedras de sal se fan, taulas, columnas, Crucificis, Imatges esculpidas molt gracioses: fansa saltiris, fruytas de varietat de colors, ossells, y animals ab varietat de colors que te dita sal», any 1600, Pere Gil i Estalella (Reus, 1551 - † Barcelona, 1622), jesuïta i geògraf.

«A dos leguas de Solsona esta Cardona, villa no tan famosa por el nombre que da a sus duques [...] quanto por sus inagotables minas de sal. Son estas unos montes muy grandes todos de sal, y con tal diferencia que es cosa maravillosa, porque una parte dellos es la que llaman sal espuma, para servicio de mesa, y esta es la mas blanca que creo ay en el mundo, pues es cierto no ay nieve que en el candor la eceda: otra parte es sal cristalina, que por parescerse tanto al cristal, se labran cuentas y varios dixes della: otra parte es de sal azul, verde, narajanda, roxa y otras colores, aunque molida es muy blanca como tambien una y otra tan firme como piedra», any 1603, fra Jaume de Rebollosa (Castellvell de Solsona, 1560 -† Lleida ,1621), frare dominic